

РЕЦЕНЗИИ / REVIEWS

Гергина КРЪСТЕВА

(Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

**„ВИСЯЩИТЕ ПОЛЕТА НА БЪЛГАРСКАТА
ЛИТЕРАТУРА“ И АЛТЕРНАТИВНИТЕ
ВЪЗМОЖНОСТИ В ГРАДЕЖА НА
ЛИТЕРАТУРНАТА ИСТОРИЯ**

(Борис Минков. *Висящите полета на българската литература*.
Пловдив: Сдружение Литературна къща, 2023.
ISBN 978-954-9824-31-5.)

Gergina KRASTEVA

(Paisii Hilendarski University of Plovdiv)

**THE HANGING FIELDS OF BULGARIAN LITERATURE
AND ALTERNATIVE POSSIBILITIES IN THE
CONSTRUCTION OF LITERARY HISTORY**

(Boris Minkov. *The Hanging Fields of Bulgarian Literature*. Plovdiv:
Sdruzenie Literaturna kashta, 2023. ISBN 978-954-9824-31-5.)

Отнасям се с известна резервираност към възможността да мислим монографията на Борис Минков „Висящите полета на българската литература“ като изследователска провокация. И не защото се възпротивявам на атрактивността на такова презентирание – напротив, с оглед на днешното възприемане на сериозните литературно-исторически начинания определянето на едно от тях като провокация би катализирило интереса към него. Но ми се струва, че подобно определяне би влязло в противоречие с автентичното настоя-

ване при изграждането на концепцията на този труд, който върви срещу течението, търси отместване от релефа, очертан от „консумистичната обсеция“, провиждан изпод покриващата го „съвременна медийна пелена“, основателно преценен от Минков като създаващ „нов дъмпинг на самата идея за разбиране и процесуалност“ (Минков 2023: 21). Защото през критическата метафора на „висящите полета“ (закрепила своите основания при П. Бурдийо, но и полезно задължена на В. Изер и Х. Яус) изследването изгражда носещата си конструкция с убеденост във високата потенциална енергия на заложените в текстуалната структура рецептивни нагласи. Тяхното активизиране в процесите на перманентно, задълбочено и внимателно четене и възприемане демонстрира амбивалентния им характер: те според определението на Б. Минков биха могли да са „едновременно понтонни мостове в преноса на традицията и подвижни пясъци на нейното безследно потъване“ (Минков 2023: 6). С тази визия е обвързана и представата ми за книгата „Висящите полета на българската литература“ – отвъд услужливата готовност тя да бъде посочвана като провокативна. Именно защото я мисля по-скоро като настояваща, но и родена от един посвоему естествен и самоподразбиращ се, но все повече изгубван днес автентичен характер на изследователския труд. Такъв, който не се държи като в игра на „сляпа баба“, припряно захващайки се за най-близките/очевидните и тъкмо затова – податливи на манипулации зони на привидна установеност в културната памет, а се самоподлага на риска на продължаващите усилия в търсене и посочване на смисъла, който могат да излъчат слабите звена в тази памет. Там, където в протеклото литературно-историческо време определени прочити не са се случили; там, където се е напластила и втвърдила определена рецептивна представа, но в нея дремят (в метафоричния код на книгата би следвало да кажем – висят) все още неоползотворени смислови наличности и продуктивна гъвкавост – както в процедури по пре/осмислянето на каноничните трасета, така и в изпробването им спрямо едно динамично настояще. Поради това и изследователският подход, функционален в книгата на Минков, не просто изисква прецизно познание за художествената словесност от миналото и изострени литературнокритически сетива за актуалната литературна продукция. Той гради една възможна представа за „процесуална история“, за динамиката на една безкрайна във времето „верига от реакции“ (напомняйки Яус), като разгадава симптоматиката на „късите съединения на тра-

дицията, прекъсванията, отсъствията, оттеглянията, недоразвитото“ (Минков 2023: 9). Такъв тип усилия, разбира се, носят и очаквани, и неочаквани рискове. Вероятно и затова споменатите усилия са назовани от автора на монографията в градираща поредица като „всекидневни, незабелязани, пречупвани, разпръскващи се, изтичащи като пясък“. Резултатът им обаче, така или иначе, е налице: от една страна, покрай осмислящото усвояване на опита на вече налични, персонално изработени силни изследователски стратегии (макар и в спорадичната им, не съвсем трайно огласявана п(р)оява), а от друга страна, заради осъзнатия жест на еманципирано съ/участие, с който написаното от Б. Минков иска да заговори „разбиращата лаборатория на литературното унаследяване“. С основателната убеденост, че „рецептивните инфраструктури“ по вече изграден навик много повече се основават на желанието за подредба, отколкото на намерението да бъде разбран литературният процес.

Книгата очертава няколко изследователски зони, в които сондиращо изпробва приложимостта на концепцията за „висящите полета“. И я проверява в различни жанрово-типологични и времеви перспективи – от възможността за специфичен рестарт в припомнянето на дискусиата за декадентството и символизма до конструирането на модернистичните авангарди (като пряк повод тук текстът ползва издадения през 2018 г. от Института за литература при БАН двутомник „Български поетически авангард“). В зоната на „призрачните спирки“, трасирали литературната ни история, особено интригуващи се оказват наличността и функционирането на „чувството за сатира“ в местната култура – с ясното му самосъзнание за малощност спрямо цялостната литературна йерархия. Към проблематичните отношения на литературата със собствената ѝ традиция и породените от тези отношения представи за самостоятелността на литературното дава видимост опитът за очертаване на естрадното в поезията на 70-те и 80-те години на миналия век. Струва ми се, че в контекста на именно този изследователски сюжет, засрещаш „медиума на естрадата“ и „неувяхващите представи за романтичния творец“, отеква особено любопитно „Случаят „Честен кръст“ – и заради убедеността на изследователя, че чрез този важен за родната литература творчески текст (и жест) може да се изрече провалената в началото на 1980-те възможност поезията да заеме високо място в общественото съзнание, като при това в движение да коригира своята насоченост.

„Висящите полета“ динамизират потенциала и на конкретни литературни топоси, като „романтическо“, „религиозно“, „историческо“, „съвременно“ – в модела на Б. Минков като че ли най-вече и най-продуктивно откликваща на възможности за нови изследователски перспективи в този контекст се оказва романовата проза от последните десетилетия. Тук критическите прочити на съвременни текстове (текстове, огледани в една подвижна откъм семантики литературноисторическа наличност) внимателно и последователно изплитат мрежа от обвързаности, в чиято направа съучастват автори и произведения от XIX и XX век, отместени встрани от или никак неприсъстващи в зоната на каноничния литературноисторически модел и рецептивните му практики. В този емпиричен контекст се поражда нов критически релеф, разчитащ за градежите си и на романови текстове, създавани от началото на XXI век до днес. Борис Минков работи с респектираща последователност сред вавилонското изобилие от художествени артефакти. (Бих могла да използвам и думата „съвместно“, ако тя не носеше известен оттенък на консенсусна примиреност пред очевидната леснина, с която могат да се скрояват някои типологии.) Няма как да не впечатли начинът, по който изследователят оползотворява (във възможно най-добрия смисъл на тази дума) богатия си дългогодишен опит в процедурите по редакторска, конкурсна, проектна, оперативнокритическа дейност. Не са един и двама съвременните литературни историци, които имат такъв или подобен опит. Но на пръстите на едната ръка бихме преброили онези сред тях, които извършват продължаваща, дълбинна работа след приключването на конкретния повод, *отвъд* предпоставената прагматика и летливата трайност на изискваните от него усилия. Един пример: от X част в книгата, назована „Романът у нас днес“ (Минков 2023: 269 – 287), става ясно, че наблюденията, предложени от автора тук, се основават на работата му с цели 45 романови заглавия, при това представящи само една (2016) година. Като работата с подобно стъписващо изобилие от текстове, презентиращи кратък времеви отрязък, не демонстрира претенция за окончателност на интерпретацията. Защото попада по съвсем органичен начин в гравитационното поле на онова, което монографията вече е уговорила като една безкрайна във времето „верига от реакции“. Изследователският поглед е особено бдителен спрямо пропусканията и „неосветените“, „меките“ места на цялостната литературна карта. Но е и способен да фокусира внимание, пак с оглед на всичко това, върху

възможни продуктивни преосмисляния на конкретни персонални присъствия в тази карта – частта, намираща се в съседство с „Романът у нас днес“, назована „Трилогията на Виктор Пасков и Преходът“, съвсем ясно показва именно такъв фокус.

Всичко това дава на Минков възможността основателно да проблематизира вече изградени и утвърдени представи за литературен канон, усъмнявайки се в ползотворността на съвсем конкретни концепции (като например теорията за алтернативен канон). Въсщност трайният, настойчив патос на „Висящите полета...“ се подхранва от убедеността, че „...в позициите на активно пренареждане на литературната история се извършва нова йерархична ценностна централизация на литературния процес, при което търсенето на измеренията на литературния канон (в това число и на алтернативния) не се движи по следите на гласове, а в непосредствена зависимост от продукционните доминанти, при това без тези доминанти да са уплътнени от рецептивни проверки, в зависимост от местата на персоналистично поддръждане и въз основа на компромиси спрямо усреднения вкус. [...] Канонът работи в не по-малка степен и със случаите на прекъсванията, на неуспехите, с материята на една такава аморфност, която дори не е непременно стабилизирана във вид на художествен продукт (произведение в широкия смисъл на понятието)“ (Минков 2023: 63 – 65). В изграждането на такава представа за литературен канон, още повече – въобразявайки процеса по сговаряне на тази представа с реалността, Борис Минков настоява за адекватна и качествена активност на целия културен институционален спектър. И най-вече – за полезна и резултатна диалогичност между отделните негови сектори и представителни звена. Образователни и културни институции с целия арсенал от ежегодни проекти, конкурси, селективни процедури, премиерни инициативи, както и издателства, книжарници, специализирани културни издания, медии се оказват встрани от процедурите по същинско четене, от създаването на активна и интензивно развиваща се дискуссионна среда. Във „Висящите полета на българската литература“ Борис Минков показва жива картина на не/възможните полезни съвместности в полето на онова, което – с неудобство или не – наричаме културна политика. (Или поне на случващото се в конкретен неин сектор.) И безкомпромисно оголва симптоматиката на една имитационно-инерционна институционално-административна дейност, която с всевъзможни компенсаторни механизми замества/измества същинското четене, като па-

радоксално се настанява тъкмо в неговото поле, обграждайки го с ветрило от паравани в опит да имитира активност и дисциплинирано усвояване на целеви средства. Разбира се, доколко постижимо е отново онова, което знаем от 20-те години на XX век или което помним от 1990-те, е болезнено питане с вече предизвестен отговор. Днес като че ли е крайно утопично да вярваме във възможността да съществува общ ценностен хоризонт за всички участници в този процес – хоризонт, който да обуслови преодоляване на инерцията и откриване на перспектива през ежедневни, адекватно управлявани във времето „инвестиции“ в същински процедури по четенето и осмислянето на литературния процес.

Доколкото обаче това четене и осмисляне е лична и съсловна кауза за непомирващите се с реалността литературни историци, би следвало да очакваме именно те да продължат с усилията си. Книгата на Борис Минков „Висящите полета на българската литература“ укрепва основанията им и припомня в какво се състои голямата цел на техния труд.

Assoc. Prof. Gergina Krasteva, PhD
Paisii Hilendarski University of Plovdiv
Plovdiv, Bulgaria
e-mail: gkrysteva@uni-plovdiv.bg